

**U povodu 140. obljetnice rođenja:
RUDOLF VALDEC (1872. – 1929.) – PLAKETE I MEDALJE
IZ FUNDUSA MODERNE GALERIJE U ZAGREBU**

Rudolf Valdec, s Robertom Frangešom-Mihanovićem, predstavnik je kiparstva zagrebačkoga kruga likovnih umjetnika s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Hrvatska medaljerska umjetnost počinje u vrijeme secesije s ta dva vodeća hrvatska kipara. Na samom početku njihove spomenice dosežu razinu suvremenog europskog medaljerstva. Medaljerski opus Rudolfa Valdeca potpuno je izveden u secesijskom stilu, što podrazumijeva plaketu kao dominantnu formu u umjetničkom izričaju. Izvrsni je portretist, a njegove plakete tehnološki su savršeno izvedene. Portretna i kompozicijska djela male plastike oblikuje u plitkom reljefu, s minuciozno izrađenim dekorativnim detaljima, zavojitih linija.

U Zbirci medalja i plaketa Moderne galerije u Zagrebu nalazi se pedeset i pet medaljerskih uradaka Rudolfa Valdeca. Dvanaest plaketa i dvije medalje, oblikovane kao izvedenice od plaketa, izrađene su u više tehnika i otkova te u različitim materijalima. Djela su nastala od 1905. godine, kada Valdec počinje svoj medaljerski rad, do 1923. godine, kada radi posljednju plaketu. Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla sadrži svih četrnaest umjetnikovih djela, ukupno četrdeset i devet primjeraka, a šest primjeraka nabavljeno je iz drugih izvora. U ovom radu prvi su put cjelokupno i detaljno obrađena sva medaljerska djela Rudolfa Valdeca, i prvi se put šira ali i stručna javnost upoznaje s cjelokupnim umjetničkim medaljerskim opusom u Modernoj galeriji u Zagrebu. Spomenice hrvatskoga kipara treba sagledavati u kontekstu umjetničke medalje. Rudolf Valdec pripada pionirima hrvatskog modernog medaljerstva, s ostvarenim remek-djelima u toj grani kiparske umjetnosti. Ističe se portretna plaketa J. J. Strossmayer (1905.) i plaketa s figuralnom kompozicijom Vojnički Casino (1911.).

Javni spomenici kipara Rudolfa Valdeca (Krapina, 8. 3. 1872. - Zagreb, 1. 2. 1929.) na zgradama Muzeja za umjetnost i obrt (1889.), Trgovačke obrtne komore (1903.) – danas Etnografski muzej, na Sveučilišnoj knjižnici (1911/12.) – danas Državni arhiv, na Umjetničkom paviljonu (1898/9.), na Palači Croatia osiguranja (1920./22.) na glavnom gradskom trgu, pa spomenici na Zrinjercu i Mirogoju, sastavnica su modernog identiteta grada Zagreba.

Umjetnički medaljerski opus tog velikoga hrvatskoga kipara s prijelaza 19. stoljeća u 20. stoljeće poznat je uoči stručnoj zajednici - kustosima i numizmatičarima koji se bave medaljerstvom. No, čak i vrsni poznavatelji struke ne znaju da se u fundusu Moderne galerije u Zagrebu nalazi svih četrnaest sačuvanih sitnoplastičarskih Valdecovih djela.

Prvi je na jednom mjestu dao pregled kiparevih medaljerskih djela inženjer Dragutin Mandl (Zagreb, 4. 4. 1892. - 27. 4. 1959.). O Valdecu kao medaljeru pisao je u Numizmatičkim vijestima prije pedeset i pet godina¹, a povod je bila 85. obljetnica rođenja kipara.

¹ Mandl, D., Valdec kao medaljer, Numizmatičke vijesti, 10./1957., str. 27.-32.

Rudolf Valdec, s Robertom Frangešom-Mihanovićem, predstavnik je kiparstva zagrebačkoga kruga likovnih umjetnika s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Hrvatska medaljerska umjetnost počinje u vrijeme secesije s ta dva vodeća hrvatska kipara. Na samom početku njihove spomenice dosežu razinu suvremenog europskog medaljerstva. Medaljerski opus Rudolfa Valdeca potpuno je izveden u secesijskom stilu, što podrazumijeva plaketu kao dominantnu formu u umjetničkom izričaju.

U Zbirci medalja i plaketa Moderne galerije u Zagrebu nalazi se pedeset i pet medaljerskih uradaka Rudolfa Valdeca. Dvanaest plaketa i dvije medalje, oblikovane kao izvedenice od plaketa, izrađene su u više tehnika i otkova te u različitim materijalima. Djela su nastala od 1905. godine, kada Valdec počinje svoj medaljerski rad, do 1923. godine, kada radi posljednju plaketu. Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla sadrži svih četrnaest umjetnikovih djela, ukupno četrdeset i devet primjeraka, a šest primjeraka nabavljeno je iz drugih izvora.

Portretne plakete i jedna medalja

Rudolf je Valdec u duljem stvaralačkom razdoblju izveo niz portreta hrvatskoga biskupa, političara i mecene *Josipa Jurja Strossmayera* (Osijek, 4. 2. 1815. - Đakovo, 8. 5. 1905.) u punoj plastici.

U povodu devedesetog rođendana Josipa Jurja Strossmayera, Društvo umjetnosti 1905. godine naručuje spomenicu od vodećih hrvatskih kipara Valdeca i Frangeša-Mihanovića. Narudžba je bila potaknuta nezadovoljstvom time što je već naručena spomenica kod bečkog medaljera Rudolfa Marschalla.² Rudolf Valdec ostvario je izvrstan portret biskupa na aversu³, a Frangeš alegorijsku figuralnu kompoziciju na reversu.⁴ Na aversu, u upuštenom krugu s dvostrukim rubom plitko je poprse J. J. Strossmayera u profilu na desno: u svećeničkom odijelu i s kosom začešljanom u obliku lovorova vijenca, s pozadinom od lovorova lišća. Dolje, na ploči, natpis u tri retka: ·□· DR · JOSIP JURAJ ·□· / STROSSMAYER / BISKUP · DJAKOVAČKI ·. Signatura je dolje desno: R. VALDEC (MG 2892⁵-477, sl. 1.). Dvostrana kovana plaketa posrebrena je bronca, veličine 71 x 57 mm.⁶ Plaketa je izvedena iz reljefnog portreta biskupa iz 1902. godine.⁷

² Marshall, R., Josip Juraj Strossmayer, 1905., dvostrana kovana plaketa s poprsem biskupa u profilu na desno na aversu i alegorijskom figurom Genija na oblacima na reversu (MG 2892-297, MG 2892-298, MG-348).

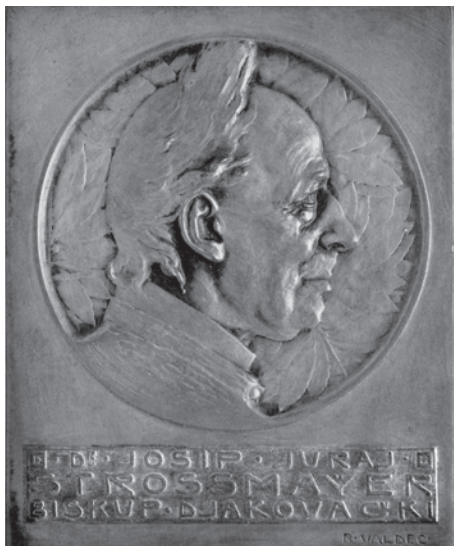
³ Adamec, A., Rudolf Valdec, Samobor, 2001., str. 43., 183.

⁴ U polju figura zrelog muškarca u iskoraku na lijevo: u narodnoj nošnji s uskim hlačama i prslukom s ornamentima, na nogama opanci, košulja širokih rukava stegnutih u zapešću; u ispruženim rukama drži stijeg s lepršavom zastavom na desno. Do njega, u polju desno, uspravljena figura mlade žene na lijevo: u dugoj nabranoj haljini širokih rukava stegnutih u zapešću; na lijevom ramenu svijenim rukama pridržava križ s raspelom; blago pognute glave idealiziranih crta lica; meko složene kose u čvor na zatiljku (personifikacija Hrvatske). U polju lijevo dolje natpis u četiri retka: SVE · ZA / VJERU / I · ZA / DOMO= / VINU. Na povišenom donjem rubu desno signatura u dva retka: FRANGEŠ / MIHANOVIĆ. „Sve za vjeru i Domovinu“ izrekao je J. J. Strossmayer prigodom ustoličenja u čast i dužnost biskupa đakovačko-bosanskog i srijemskoga 18. studenog 1849. Vjerskom i domoljubnom programu ostao je vjeran čitava života.

⁵ Broj „2892“ u inventarnim oznakama Moderne galerije označava djela iz Zbirke inž. Dragutina Mandla.

⁶ U Zbirci se nalaze još tri kovane brončane plakete (MG 2892-476, MG-629, MG-634).

⁷ Lijevani brončani reljef u Zbirci medalja i plaketa Moderne galerije zaveden je kao jednostrana

Slika 1.

Slika 2.

U povodu pedesetogodišnjice vladanja i braka crnogorskoga kneza Nikole Petrovića⁸, Valdec 1910. godine oblikuje jednostranu kovanu brončanu plaketu s portretima Nikole i Milene⁹ Petrović Njegoš. Na aversu, u upuštenom polju s lovorovim lišćem u plitkom reljefu, usporedna poprsja starijeg muškarca i žene u profilu na desno. Na povišenom donjem rubu u vrpici godine: 1860. - 1910. Dolje u desnom kutu signatura je: V. R. Plaketa je veličine 50,5 x 44 mm (MG 2892-478, sl. 2.).

U 1912. godini radi tri portretne jednostrane plakete hrvatskih uglednika.

Plaketa posvećena hrvatskom pedagogu *Anti Cuvaju* (Bjelovar, 1854. - Zagreb, 1927.) nastaje u povodu dvadeset i pete godišnjice rada školskog nadzornika. U upuštenom polju s grančicama ruže u plitkom reljefu, poprsje je zrelog muškarca u profilu na lijevo: kratka kosa, istaknute čeonke kosti i obrve, povijeni nos i brkovi, kratka brada s čuperkom ispod donje usne, reljefno naglašeno uho. Na povišenom donjem rubu dvije vrpce s natpisom u dva retka: ANTUN. CUVAJ / 1887. = 1912. Plaketa je veličine 66,5 x 50,5 mm i bečki je kov¹⁰ ravnih rubova (MG 2892-481, sl. 3.).¹¹

plaketa, dimenzija 550 x 450 mm (MG 2892 - 475).

⁸ Nikola I. Petrović (Njeguši, Crna Gora, 19. listopada 1841. – Antibes, Francuska, 1. ožujka 1921.), sedmi i posljednji državni poglavar iz crnogorske dinastije Njegoš, na prijestolju od 1860. do 1921. godine, kao knez (*crnog.* knjaz), a od 1910. i kao kralj, za Crnogorce *neprikosnoveni Gospodar*, također i književnik.

⁹ Milena Petrović (Čevo, Crna Gora, 22. travnja 1847. - Cap d'Antibes, Francuska, 16. ožujka 1923.), kraljica Crne Gore, supruga kralja Nikole I. Petrovića.

¹⁰ Mandl, D., Valdec kao medaljer, Numizmatičke vijesti, 10./1957., str. 32.

¹¹ U Zbirci inž. Mandla u Modernoj galeriji nalaze se još tri kovane jednostrane plakete: brončana (MG 2892-480) veličine 66,5 x 49,9 mm, olovni pokusni otkov (MG 2892-482) vel. 66,9 x 50 mm i bakrena (MG 2892-483) vel. 66,5 x 49,5 mm, II. zagrebački kov.

Slika 3.

Slika 4.

Jubilarna plaketa pravника i hrvatskoga pravaškoga političara *Dr. Mile Starčevića* (Žitnik pokraj Gospića, 1862. – Zagreb, 1917.) nastaje u povodu pedesetog rođendana dugogodišnjega saborskoga zastupnika. U upuštenom polju s lipinim lišćem (u polju desno i dolje lijevo) i portikom od tri kanelirana stupa (u polju desno), poprsje je zreloga korpulentnoga muškarca. U vrpce desno dolje godine: 1862.-1912. Na povišenom donjem rubu u vrpce je natpis: DR. MILE - STARČEVIĆ. Srebrna plaketa veličine je 60 x 46,5 mm i težine 95 g (MG 2892-485, sl. 4.). Plaketa je zagrebački kov s kosim rubovima¹².

Plaketu generala austrougarske vojske *Raimunda Gerbe* (Radovan, Rade Grba, Ogulin, 1849. – Opatija, 1918.) izrađuje u povodu umirovljenja zapovjednika 13. vojnog zbora u Zagrebu. Poprsje je prikazano u obliku biste. U polju s hrastovim lišćem poprsje je zreloga korpulentnog muškarca u profilu na lijevo: duži brkovi, u generalskoj odori s odličjima na grudima. Na povišenom desnom donjem polju natpis je u tri vrpce - tri retka: RAIMUND / GERBA / G. D. I. - K. D. 13. K.¹³ Signatura je na gredi u polju lijevo: R. VALDEC. Srebrna plaketa veličine je 65 x 49,5 mm i težine 122 g (MG 2892-489, sl. 5.).¹⁴

¹² U Zbirci inž. Mandla u Modernoj galeriji nalaze se još tri kovane jednostrane plakete. Dvije brončane: MG 2892-486, vel. 60,5 x 47 mm, zagrebački kov s kosim rubovima; MG 2892-487, vel. 60 x 46,5 mm, bečki kov ravnih rubova i olovni pokusni otkov (MG 2892-488), vel. 60 x 46,5 mm.

¹³ Njemački: Raimund / Gerba / General der Infanterie - Kommandant des 13. Korps (Rade / Grba / General pješništva – Zapovjednik 13. zbora).

¹⁴ U Zbirci inž. Mandla u Modernoj galeriji nalaze se još četiri kovane jednostrane plakete i sve su vel. 64 x 49 mm. Dvije brončane: MG 2892-491, zaobljenih rubova; MG 2892-492, s kosim i tanjim rubovima; bakrena MG 2892-490, II. zagrebački kov i olovni pokusni otkov (MG 2892-493).

Slika 5.

Slika 6.

Osječkom veterinaru i industrijalcu Mirku Hermannu (Osijek, 5. 8. 1868. – Zagreb, 2. 4. 1927.)¹⁵ obitelj 1915. godine naručuje spomenicu kod Rudolfa Valdeca.

Na jednostranoj kovanoj brončanoj plaketi *Mirko Hermann i njegova obitelj*, u upuštenom polju s ružinim razlistanim granama, usporedna su četiri poprsja na desno: u prvom planu stariji je muškarac s naočalama i brkovima (portret M. Hermannu), iza njega su žena, mlada djevojka i mladić. Na povišenom polju dolje lijevo natpis je u dva retka na dvije vrpce: SEPTEMBER / 1915, u produžetku signatura u obliku monograma od slova: V. R. Uz povišeni donji rub, u vrpci je natpis na njemačkom: DEM. LIBEM .GROSSPAPA. Plaketa je veličine 60 x 75 mm i zagrebački je kov s kosim rubovima (MG 2892-498, sl. 6.).¹⁶

¹⁵ Mirko Emerich Hermann, veterinar i ekonomist, osnivač i dugogodišnji član Prvoga hrvatsko-slavonskog dioničkog društva za industriju šećera u Osijeku. Potječe iz osječke židovske donjogradske obitelji Davida Hermannu. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u rodnom gradu, a poljoprivredni i veterinarski fakultet u Beču 1895. Potom je kratko radio u Lici, a od 1897. preuzeo je, kao zakupnik, Mihajlovićevo imanje kod Čepina. Od 1903. član je osječke slobodnozidarske lože „Ljubav bližnjega“ i jedan je od obnovitelja slobodnozidarske djelatnosti u Osijeku, te je od 1912. starješina lože „Budnost“. Zbog neslaganja s dijelom članstva i unutrašnjih sukoba u loži izazvanih novim političkim okolnostima nakon Prvog svjetskog rata povukao se s mjesta starješine i izišao iz lože 1923. Bio je i poznati kolekcionar umjetnina.

¹⁶ U Zbirci inž. Mandla u Modernoj galeriji nalaze se još tri kovane jednostrane plakete iste vel. 60 x 75 mm: brončana (MG 2892-499), bečki kov ravnih rubova; olovni pokusni otkov (MG 2892-500) i bakrena (MG 2892-501), II. zagrebački kov.

Slika 7.

Valdec izrađuje jednostranu plaketu *u povodu vjenčanja Aleksandra Karađorđevića*¹⁷ s *Marijom Hohenzollern*¹⁸, 1922. godine. U upuštenom polju s ružinim (desno) i lipovim (lijevo) razlistanim granama, usporedna poprsja muškarca i žene u profilu na desno. A. Karađorđević prikazan je u prvom planu, u odori s uzdignutim ovratnikom, valovite kose, izražajnih obrva s cvikerima na nosu i brkovima. Marija je s velom preko tjemena. Na rubu polja dolje desno signatura je: R. VALDEC. Na vrpici dolje natpis: JVNIVS = MCMXXII. Kovana brončana posrebrana plaketa veličine je 67 x 85,5 mm (MG 2892-509, sl. 7.).¹⁹

¹⁷ Kralj Aleksandar I. Karađorđević, kralj Jugoslavije, Cetinje, 16. prosinca 1888. – Marseille, 9. listopada 1934.) iz kraljevske obitelji Karađorđevića prvi je kralj Kraljevine Jugoslavije (1929.-1934.), a prije toga i kralj Kraljevine SHS (1921.-1929.). Aleksandar je rođen 16. prosinca 1888. u tadašnjem crnogorskom glavnom gradu, Cetinju. Njegov otac bio je Petar I. Karađorđević, a majka, bivša crnogorska princeza Ljubica Petrović-Njegoš, kći crnogorskoga kralja Nikole I. Aleksandar se 8. lipnja 1922. oženio Marijom od Rumunjske. Imali su tri sina: Petra II., Tomislava i Andreja.

¹⁸ Marija Karađorđević (Gotha, 6. siječnja 1900. - London, 22. lipnja 1961.) bila je kraljica Kraljevine SHS i Jugoslavije od 1922. do 1934. Druga je kći rumunjskoga kralja Ferdinanda I. i kraljice Marije, nećakinje engleskoga kralja Edvarda VII. i unuke kraljice Viktorije. Marijina je baka po majci bila velika kneginja Marija Aleksandrovna, sestra ruskoga cara Aleksandra III., a djed po majci bio je Alfred, vojvoda od Edinburgha - drugi sin britanske kraljice Viktorije. Za vrijeme Prvog svjetskog rata radila je s majkom u bolnici, njegujući ranjenike. Budući da se zvala isto kao i majka, bila je poznata i po nadimku *Minjon*. Nakon ubojstva kralja Aleksandra u Marseilleu 9. listopada 1934. ostala je skrbiti se za sinove i pripremala je Petra na preuzimanje kraljevske uloge kada postane punoljetan. Kad je kralj Petar II. stupio na vlast 28. ožujka 1941. ona je postala *kraljica-majka*. Umrla je 22. lipnja 1961. u Londonu i pokopana je u kraljevskom mauzoleju Frogmore.

¹⁹ U Zbirci je i kovana jednostrana brončana plaketa iste veličine (MG 2892-508).

Slika 8.

Tom prigodom oblikuje i jedinu dvostranu portretnu medalju u svom opusu. Na aversu medalje ponavlja isti motiv usporednih portreta kraljevskoga para Aleksandra i Marije s plakete, ali ista su plastična rješenja portretiranih dominantna na uglačanoj kružnoj pozadini. Rub uokolo je blago reljefno uzdignut. Nema nikakvih drugih dekoracija ni natpisa, samo je uz rub dolje lijevo signatura: R. VALDEC. Na reversu s poljem od grana (lijevo od lovorovih, a desno od ružinih grana), na vrpci po sredini polja je godina: MCMXXII. Kovana dvostrana brončana posebrena medalja promjera je 80 mm (MG 2892-1732, sl. 8.).²⁰

U spomen smrti dr. Vatroslava Jagića (Varaždin, 6. 7. 1838. – Beč, 5. 8. 1923.), kipar radi jednostranu kovanu portretnu plaketu hrvatskoga slavista.²¹ Na pravokutnom polju, u konveksnom krugu s dvostrukim rubom, plitko je poprsje zrelog muškarca u profilu na desno. Šiljastog je nosa, spuštenih dugih obrva i brkova s dugim zulufima i kratkom kovrčavom bradom, kose začešljane prema straga. U građanskom je odijelu, košulje s uspravljenim visokim ovratnikom i čvorom kravate. Poviše donjeg ruba, u vrpci je natpis: PROF. DR. VATROSLAV JAGIĆ. Signatura je u kružnici dolje desno: V. R. Kovana srebrna plaketa veličine je 60,2 x 53,5 mm i težine 107 g (MG 2892-513, sl. 9.).²² Drugi je zagrebački kov s rubovima.

Plaketa i medalja Aleksandra i Marije Karađorđević, iako nastaje nakon najvitalnijih strujanja secesije, rađena je u potpunom secesijskom ozračju, i to s namjerom da suptilnim plitkim reljefom i mekim zavojitim linijama istakne svečani čin ljubavi. Na

²⁰ Medalja je jedini primjerak u Zbirci i općenito je rijetka u drugim zbirka. Izvedenice aversa medalje jesu brojne značke kovane prigodom vjenčanja kraljevskoga para. U Zbirci inž. Mandla u Modernoj galeriji tri su značke promjera 25,5mm: brončana (MG 2892-510), posebrena (MG 2892-511) i pozlačena (MG 2892-512).

²¹ *Adamec, A.*, Rudolf Valdec, Zagreb, 2001., str. 103.-105.

²² U Zbirci inž. Mandla u Modernoj galeriji nalaze se još dvije kovane jednostrane plakete: tombak (MG 2892-514), vel. 60,2 x 54 mm, II. zagrebački otkov skošenih rubova, i brončana (MG 2892-515), vel. 60 x 53,5 mm, bečki kov zaobljenih rubova.

Slika 9.

kružnoj spomenici Valdec je pokazao da je vrstan medaljer. Potpuno razumije oblikovanje i vlada njime, poštujući klasičnu formu medija. Spomenice su medalje i plakete. Valdec se školuje i djeluje u vrijeme secesije i prihvaća plaketu kao suvremeniju i bližu formu za iskazivanje vlastite umjetničke kreativnosti. S odmakom od pola stoljeća, sagledavajući medaljerstvo do današnjih dana, teško se složiti s lošim kritikama na račun medaljerskog rada Rudolfa Valdeca.²³

Plakete s figuralnim kompozicijama i jedna medalja

Prva spomenica Rudolfa Valdeca posvećena događajima iz njegova vremena nastaje 1911. godine, kad umjetnik doseže vrhunac osobnoga stvaralačkog modernog izričaja i priznanja sredine u kojoj djeluje.

Jednostrana plaketa *Casino* naručena je kao nagradna plaketa plesnim parovima u vojničkom kasinu. U polju je idealizirani prikaz plesnoga para. Uspravljeni muškarac u desnom polju u odori je rimskog vojnika. U iskoraku je na lijevo. Na lijevoj ruci drži ovalni štit s bogato dekoriranim uzdignutim rubom. Desno uz rub tanko uspravljeno stablo s plodovima na krošnji. Ispruženom podignutom desnom rukom drži desnu ruku djevojke. Djevojka je u polju lijevo i u iskoraku na lijevo. Odjevena je dugu uskovitlanu široku suknju nabranu pojasom na kojem je ukrasna kopča. Djevojčino je poprsje obnaženo. Duge je uskovitlane kose s dijademom i glave svijene prema desno. Ima raskošnu girlandu prebačenu preko desnog ramena i pridržava je lijevom rukom. U uzdignutom donjem rubu natpis je: CASINO = MCMXI. Između natpisa, na dvije vrpce i u dva

²³ Mandl, D., Valdec kao medaljer, Numizmatičke vijesti, 10./1957., str. 27.-32.; Zlamalik, V., Medalja u Hrvatskoj. Zagreb, 1964., str. 16.-17.

retka signatura je: R. VALDEC / ZAGREB. Posrebrena plaketa veličine je 50,2 x 44,5 mm (MG 2892-479, sl. 10.).²⁴

Slika 10.

Plaketa *Casino* djelo je velike umjetničke vrijednosti, u njoj je autor suvereno i dosljedno iskazao secesijsku stilsku dorečenost. Meke je modelacije, odiše poetikom, stilskim i kompozicijskim suglasjem.²⁵

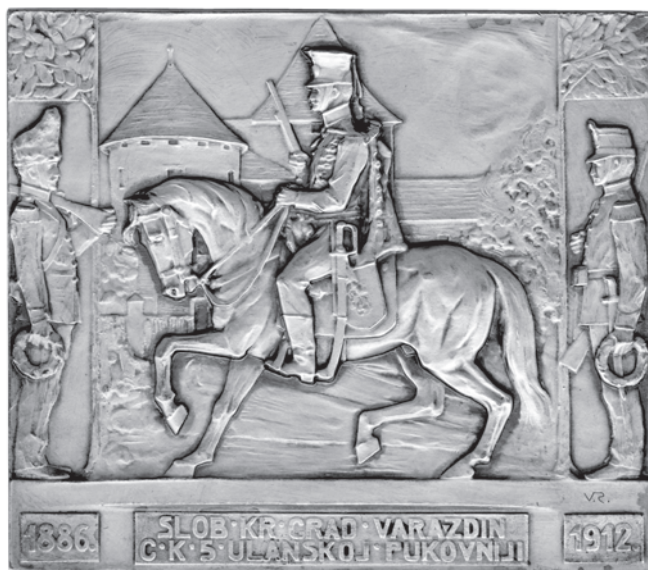
Nakon godinu dana Valdec radi konjaničku plaketu *Peta ulanska pukovnija u Varaždinu*. Polje je u obliku triptiha. U srednjem najvećem polju vojnik je na konju u punoj vojnoj opremi na lijevo. Prikazan je ulan u odori banskih haramija,²⁶ a iza njega je utvrđeni grad (Varaždin). U polju lijevo i desno uspravljani su vojnici okrenuti prema sredini, s lovorovim vijencem u rukama. Lijevo i desno stilizirano je lovorovo stablo. Stabla dijele polja u tri dijela. Na uzdignutom donjem dijelu natpis je na tri vrpce i u tri dijela: 1886 - SLOB. KR. GRAD. VARAŽDIN / C. K. 5. ULANSKOJ PUKOVNIJI

²⁴ U Zbirci medalja i plaketa u Modernoj galeriji nalazi se još pet kovanih jednostranih plaketa. Tri su brončane: MG 2892-1751, vel. 51 X 45 mm; MG 2892-1752, vel. 50 x 44,2 mm; MG-628, vel. 50,1 x 44,2 mm; bakrena (MG 2892-1754), vel. 50 x 44,1 mm; olovna (MG 2892-1753), vel. 51 x 45 mm.

²⁵ *Adamec, A.*, Rudolf Valdec, Zagreb, 2001., str. 63.

²⁶ *Nöthig, V.*, Austro-ugarska vojska u Varaždinu (1868. – 1918.). Kolekcionarski pristup, Varaždin, 2012., str. 70.

- 1912. Signatura je dolje desno: V. R. Srebrna kovana plaketa veličine je 68,2 x 79,5 mm, težine 187 g i zaobljenih je bridova (MG 2892-497, sl. 11.).²⁷

Slika 11.

Premda je spomen-plaketa grada Varaždina 5. ulanskoj pukovnji neobičajeno tvrde modelacije u autorovu opusu, na njoj dominira prikaz vojnika na gracilnom konju u kasu. Statično, usiljeno i disciplinirano oblikovanje prilagođeno je temi i namjeni spomenice.

I u ratnim vremenima hrvatski su umjetnici svestrano stvarali. Primjerice, Ivo Kerdić 1916. godine radi jednostranu medalju *Siročadi i nemoćnicima – grad Zagreb* s alegorijski prikazom hrvatske u ratnim okolnostima.²⁸

Iste godine Rudolf Valdec oblikuje jednostranu plaketu i medalju *Narod za svoje nemoćnike*.

Na plaketi, u polju je povijena figura ratnika na desno: sa štakom pod desnom mišicom, a za lijevu ruku i preko pleća pridržava ga mlada djevojka u narodnoj noš-

²⁷ U Zbirci se nalaze još četiri jednostrane kovane plakete: brončana MG 2892-494, vel. 68,5 x 79,8 mm zaobljenih je bridova; MG 2892-495, izvedena je u tombaku, vel. 69,5 x 80,7 mm, tanja je i kosih je bridova; MG 2892-496, izvedena je u olovu, vel. 69 x 80,5 mm; bakrena MG 2892-1742, vel. 68,2 x 79,2 mm, II. zagrebački kov.

²⁸ Gareljić, T., Ivo Kerdić, Moderna galerija, Zagreb, 2011., str. 10.-11.

nji, pomažući mu da prijeđe stube (kućnoga praga). U pozadini su stupovi trijema na kojem lijevo vise klipovi kukuruza, a uz rub lijevo stilizirano je tanko stablo s lišćem. U polju dolje desno kolovrat je. Dolje desno, na profilu stube signatura je: VALDEC - ZAGREB. Na uzdignutom donjem rubu, u vrpici natpis je: NAROD - ZA + SVOJE - NEMOĆNIKE. Kovana srebrna plaketa veličine je 65 x 56,2 mm i težine 127 g (MG 2892-503, sl. 12.).²⁹

Slika 12.

Na medalji, u polju lijevo sjedeća je polufigura mladog muškarca na desno: u vojničkoj uniformi, sa štakom u desnoj ruci. U polju desno gore visoko je poprsje mlade žene, u slavonskoj nošnji, na lijevo: lijevom rukom pridržava preko stola ispruženu lijevu ruku vojnika, a desnom mu pruža posudu. Dolje desno prebačen je slavonski ručnik u polju sa signaturom u dva retka: VALDEC / ZAGREB. Na uzdignutom donjem rubu, u vrpici je natpis: NAROD. ZA. SVOJE. NEMOĆNIKE. Rub je reljefno uzdignut. Lijevana brončana jednostrana medalja promjera je 78 mm (MG 2892-502, sl. 13.).³⁰

²⁹ U Zbirci medalja i plaketa nalazi se još šest jednostranih kovanih plaketa: MG 2892-504, šuplje je kovana bakrena, vel. 32,5 x 28,5 mm; pozlaćena srebrna, MG 2892-505, vel. 64,5 x 56 mm, tež. 125 g; MG 2892-506 pobakrena je šuplje kovana ratna kovina, vel. 66 x 57 mm, MG 2892-507 ratna je kovina, vel. 66 x 57 mm. Šuplje kovani tombak (MG 2892-1903), vel. 32,6 x 28,6 mm; brončana MG-631, vel. 42 x 36 mm.

³⁰ U Zbirci su još dvije brončane medalje: MG-638, promjera 77,5 mm, i MG-630, promjera 38,1 mm.

Slika 13.

U Zbirci medalja i plaketa Moderne galerije u Zagrebu nalazi se masonska plaketa Rudolfa Valdeca, člana zagrebačke lože “Ljubav Bližnjeg”.³¹ Plaketa *Prvi graditelj – Demiurg* iz 1923. godine ujedno je zadnje medaljersko kiparevo djelo. Plaketa s masonskom simbolikom bila je namijenjena kao priznanje istaknutim članovima. Postoji i inačica plakete, s malim razlikama u prikazu planeta.

U polju lijevo, uspravljani polunagi bradati muškarac – Stvoritelj, stoji na stubama okrenut nadesno. Prikazan je na klasicistički način, u klasicističkom arhitektonskom okruženju.³² Ispruženom lijevom rukom drži ploču. Ploča (vjerojatno namijenjena za graviranje natpisa) postavljena je na arhitrav s pet kaneliranih stupova s kapitelima. U svijenoj desnoj ruci drži šestar (simbol graditeljstva – stvaranja). Ruka je naslonjena na arhitrav, s tri kanelirana stupa i kapitelima (korintski i dva jonska). Uokolo nogu uskovitlana mu je draperija, pričvršćena širokim dekoriranim pojasom. Oko vrata ima masivnu dekoriranu ogrlicu. Glava mu je na trokutu u aureoli, iz koje se gusto šire radijalne zrake. Gore je smješten simbolični prikaz svemira: uokolo su manjim i većim krugovima prikazana svemirska tijela omeđena profiliranim kružnim lukom. U pentagramu desno, s kružnicom i radijalnim zrakama slovo je “G”. U sniženom donjem polju desno je signatura: V. R. Jednostrana lijevana bakrena plaketa veličine je 235 x 153 mm (MG 2892-474, sl. 14.).

Djelo je besprijeckorne modelacije, s realističnim prikazom muške figure.

³¹ Mandl, D., Valdec kao medaljer, Numizmatičke vijesti, 10./1957., str. 31.; Mažuran-Subotić, V., Masonska plaketa Rudolfa Valdeca, Numizmatičke vijesti, 10./1997., str. 152.-153.; Mirnik, I., Masonic Medals of Croatia, The Medal, 40./2002., str. 46.-47.

³² Adamec, A., Rudolf Valdec, Zagreb, 2001., str. 191.

Slika 14.

Bibliografija (izbor)

- Gamulin, G.*, *Hrvatsko kiparstvo XIX. i XX. stoljeća*. Zagreb, 1999.
- Gareljić, T.*, Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla. Moderna galerija, Zagreb, 2009.
- Gareljić, T.*, Ivo Kerdić. Moderna galerija, Zagreb, 2011.
- Göricke-Lukić, H.*, Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek, Osijek, 1993.
- Adamec, A.*, Rudolf Valdec, Krapina, 1995.
- Adamec, A.*, Hrvatsko kiparstvo na prijelazu stoljeća, Zagreb, 1999.
- Adamec, A.*, Kiparstvo Hrvatskog proljetnog salona i Lada, Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, Zagreb, 2001., str. 205.-210.
- Adamec, A.*, Rudolf Valdec, Zagreb, 2001.
- Kličinović, B.*, Secesija u hrvatskom kiparstvu. Secesija u Hrvatskoj, MUO, Zagreb, 2003., str. 136.-143.
- Mandl, D.*, Valdec kao medaljer, Numizmatičke vijesti, 10./1957., str. 27.-32.
- Mažuran –Subotić, V.*, Medaljerski opusi Roberta Frangeša-Mihanovića i Rudolfa Valdeca, Galerija umjetnosti, Osijek, 1987.
- Mažuran –Subotić, V.*, Masonska plaketa Rudolfa Valdeca, Numizmatičke vijesti, 10./1997., str. 152.-153.
- Mirnik, I.*, Radovi Valdeca, Frangeša-Mihanovića i Kerdića u Numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu, Peristil, 31./1988., str. 261.-266.
- Mirnik, I.*, Zbirka medalja Berislava Kopača. Zagreb, 2005.
- Mirnik, I.*, Masonic Medals of Croatia, The Medal, 40./2002., str. 43.-53.

Nöthig, V., Austro-ugarska vojska u Varaždinu (1868. – 1918.). Kolekcionarski pristup, Varaždin, 2012.

Todorović, N., Jugoslovenske i inostrane medalje. Beograd, 1964.

Zlamalik, V., Medalja u Hrvatskoj. Zagreb, 1964.

Izvori

Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Zagreb

Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb

Hrvatski biografski leksikon, Zagreb, 1983-2009.

Hrvatski opći leksikon, Zagreb, 1996.

Inventarne knjige inž. Dragutina Mandla, Moderna galerija, Zagreb

SUMMARY

RUDOLF VALDEC (1872-1929) – PLAQUES AND MEDALS IN THE HOLDINGS OF THE MODERN GALLERY IN ZAGREB

Rudolf Valdec, together with Robert Frangeš-Mihanović, was a sculptor of the Zagreb circle in the late 19th and early 20th century. Medal art in Croatia began with those two leading Croatian sculptors at the time of Art Nouveau. Right from the beginning their commemorative works were on par with contemporary European medal-making. Rudolf Valdec's medals are completely in the Art Nouveau style, which implies that the plaque was the dominant form of art expression. He was an excellent portraitist, and his plaques are technologically perfect. He made small portraits and compositions in shallow relief, with meticulously rendered decorative details in curving lines.

The Collection of Medals and Plaques in the Modern Gallery in Zagreb has fifty-five works by Rudolf Valdec. Twenty plaques and two medals were made after posters, in several techniques and struck in a variety of materials. They date from 1905, when Valdec started his work on medals, to 1923, when he made the last plaque. The Dragutin Mandl Collection of Medals and Plaques has all the fourteen works by the artist, a total of forty-nine specimens, and six specimens were acquired from other sources. This article for the first time gives a comprehensive and detailed presentation of all the medal works of Rudolf Valdec, enabling the public at large, and also experts, to get to know his complete opus in medals in the Modern Gallery in Zagreb. The commemorative work by this Croatian sculptor must be seen in the context of the art medal. Rudolf Valdec is one of the pioneers of the modern Croatian medal, with masterpieces in this branch of sculpture. Outstanding is the portrait plaque of J.J. Strossmayer (1905) and the plaque with the figural composition Military Casino (1911).